

dr hab. Ewa Ogrodzka-Mazur prof. UŚ
Uniwersytet Śląski
Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji
Instytut Nauk o Edukacji

Recenzja
rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
dr Beaty Orłowskiej

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
na Wydziale Studiów Edukacyjnych
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Rozwój naukowy do uzyskania stopnia doktora nauk humanistycznych oraz przebieg kariery zawodowej

Dr Beata Anna Orłowska, ur. 07.01.1969 roku w Skwierzynie, w latach 1987-1992 studiowała na jednolitych studiach magisterskich z pedagogiki, na specjalności pedagogika opiekuńczo-wychowawcza w Uniwersytecie Szczecińskim. Pracę magisterską nt. *Stosunki społeczne w rodzinie między teściową a synową*, napisaną pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Józefy A. Pielkovej, obroniła z ogólnym wynikiem dobry. W latach 1992-2001 pracowała jako pedagog w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Strzelcach Krajeńskich oraz prowadziła zajęcia w Świetlicy Terapeutycznej dla dzieci z rodzin patologicznych i niewydolnych wychowawczo. W 2000 roku uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, nadany uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego na podstawie rozprawy nt. *Świadomość ekologiczna jako problem edukacji szkolnej*, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Roberta Woźniaka. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli prof. dr hab. Jan Żebrowski oraz dr hab. prof. UŚ. Stanisław Wawryniuk. W 1994 roku ukończyła w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu studia podyplomowe w zakresie pedagogiki specjalnej – terapii pedagogicznej, a w roku 1997 – w Uniwersytecie Szczecińskim studia podyplomowe w zakresie zarządzania i organizacji. W latach 1993-2009 była uczestniczką 8 kursów i szkoleń m.in. w zakresie zastosowania Internetu w pracy nauczyciela, profilaktyki uzależnień, różnorodnych technik w nauczaniu plastyki oraz managerów oświaty. W latach 1993-2003 prowadziła zajęcia z przedmiotów socjologia ogólna i edukacji oraz komunikacja interpersonalna w m.in. Akademii Rolniczej w Szczecinie, w Centralnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie, w Powiatowym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Stargardzie Szczecińskim. Od 2001 roku pracuje jako wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jakuba

z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Od roku 2011 jest dyrektorem Akademickiego Centrum Badań Euroregionalnych, pp. Instytutu Sławistyki PAN w Warszawie przy PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim.

Działalność naukowa-badawcza dr B. Orłowskiej w tym okresie (załącznik 3a) obejmuje 11 artykułów dotyczących wyłącznie problematyki ekologii i edukacji ekologicznej. Nie jestem w stanie ocenić wartości merytorycznej tych prac z kilku względów: (1) nie zostały podane pełne dane bibliograficzne (nazwiska autora/autorów prac zbiorowych, w których zostały wydane, brak stron), (2) na podstawie niepełnego opisu bibliograficznego można tylko przypuszczać, że są to przyczynki naukowe opublikowane w materiałach pokonferencyjnych; (3) żaden z artykułów napisanych przez Habilitantkę w tym okresie nie został również włączony do wybranych tekstów załączonych w dokumentacji.

Osiągnięcia naukowo-badawcze po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych

Charakterystykę osiągnięć dr B. Orłowskiej przedstawiam zgodnie z kryteriami dla postępowania habilitacyjnego wskazanymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku (Dz. U. nr 196, poz. 1165).

§ 3. Kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta

pkt. 2) w obszarze nauk społecznych – autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH):

– brak publikacji

§ 4.

pkt. 1) autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w § 3, dla danego obszaru wiedzy:

- autorstwo 3 monografii (w tym rozprawa habilitacyjna; 1 monografia z 2001 roku, s. 173, opracowana na podstawie pracy doktorskiej o tym samym tytule oraz 1 skrypt dla studentów z 2005 roku, s. 67 – z zakresu dydaktyki ogólnej,
- współautorstwo 2 monografii (1 praca z 2011 roku, s. 107 – dotycząca programu i podręcznika we wczesnej edukacji oraz publikacja z 2013 roku, s. 120 – z zakresu edukacji przedszkolnej,
- autorstwo 8 artykułów z listy B wykazu MNiSW,
- autorstwo 20 rozdziałów w pracach zbiorowych.

pkt.2) autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych:

- 2 prace zbiorowe pod redakcją (1 praca z 2008 roku, s. 59 – dotycząca problematyki studenta niepełnosprawnego w uczelni wyższej oraz 1 publikacja z 2012 roku, s. 92 – na temat doświadczeń polsko-niemieckich studiów na kierunku praca socjalna w PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim),
- 10 prac zbiorowych pod współredakcją (6 prac z lat 2010-2013 z zakresu teorii i praktyki kształcenia nauczycieli, globalno-lokalnych wyzwań uczelni wyższych związanych z niepełnosprawnością oraz 4 publikacje z lat 2012-2014 na temat mniejszości etnicznych).

pkt. 3) sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania:

- brak

pkt. 4) liczbę cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS):

- brak

pkt. 5) indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS);:

1

pkt. 6) kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach:

- udział w 2 międzynarodowych projektach (pierwszy nt. *Podwójny dyplom*, trwający od 11 lat, został opracowany z partnerem niemieckim dla kierunku praca socjalna/praca społeczna; drugi projekt nt. *Stereotypy narodowe: Cygana/Roma, Ukraińca, Niemca i Polaka* prowadzony jest wśród studentów polskich, niemieckich, ukraińskich i węgierskich)

pkt. 7) międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną:

- nagrody Rektora PWSZ za działalność naukową, dydaktyczną oraz organizacyjną w latach 2003-2013,
- odznaka *Zasłużony dla Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim*,
- *Odznaka Honorowa Miasta Gorzowa Wielkopolskiego* – za wybitne zasługi dla rozwoju miasta (2005 rok).

pkt. 8) wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych:

- 7 referatów wygłoszonych na konferencjach zagranicznych (w Austrii, Niemczech, Słowacji, Ukrainie),

- 14 referatów wygłoszonych na konferencjach międzynarodowych (w tym 7 zorganizowanych w Gorzowie Wielkopolskim),
- 29 referatów wygłoszonych na konferencjach krajowych (w tym 17 zorganizowanych w Gorzowie Wielkopolskim).

§ 5. Kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy:

pkt. 1) uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych:

- udział w projekcie Euroregionalnym Pro Europa Viadrina – *Warto było się spotkać. 10 lat doświadczeń polsko-niemieckiego kierunku studiów.*

pkt. 2) udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji:

- udział w 21 konferencjach międzynarodowych oraz 51 krajowych,
- udział w komitetach organizacyjnych 16 konferencji.

pkt. 3) otrzymane nagrody i wyróżnienia:

- nagrody Rektora PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim
- nagroda Kuratora Oświaty w Gorzowie Wielkopolskim

pkt. 4) udział w konsorcjach i sieciach badawczych:

- brak udziału

pkt. 5) kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami:

- wspólnie z dr P. Krzyżanowskim kieruje międzynarodowym projektem badawczym nt. *Stereotypy narodowe: Cygana/Roma, Ukraińca, Niemca i Polaka*, realizowanym przy współpracy z uczelniami partnerskimi PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim: Uniwersytetem Brandemburskim /Cottbus (Niemcy), Narodowym Uniwersytetem Przykarpackim im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankowsku (Ukraina) oraz Instytutem Studiów Politycznych PAN w Warszawie – Zakładem Studiów nad Niemcami.

pkt. 6) udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism:

- brak udziału

pkt. 7) członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych:

- sekretarz Stowarzyszenia *Lemko Tower* w Strzelcach Krajeńskich,
- redaktor współpracujący z Nadnoteckim Towarzystwem Kultury,

- Polskie Towarzystwo Pedagogiczne – członek,
- Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego – członek,
- Towarzystwo Twórców i Przyjaciół Kultury Cygańskiej im. Papuszy – członek,
- Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej – członek.

pkt. 8) osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki:

- wykłady i seminaria dla środowiska lokalnego, m.in. na temat *Mniejszość etniczna Łemków na ziemi lubuskiej* – dla studentów Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Dębnie Lubuskim,
- wykłady w ramach Festiwalu Kultury Europejskiej w Gorzowie Wielkopolskim na temat wielokulturowości i problemów mniejszości narodowych i etnicznych w szkołach europejskich,
- warsztaty dla studentów w Stowarzyszeniu w Albert Schweitzer – Familienmerk, Spremberg,
- ekspert z zakresu pracy pracowników socjalnych na pograniczu polsko-niemieckim ze strony Polski w ramach spotkania ekspertów w Niemczech w Albert Schweitzer – Familienmerk, Spremberg.

pkt. 9) opiekę naukową nad studentami:

- promotor 150 prac licencjackich i około 50 prac magisterskich z zakresu pedagogiki,
- opiekun studenckiego koła naukowego.

pkt. 10) opiekę naukową nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich:

- brak

pkt. 11) staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich:

- 3 staże dydaktyczne w Niemczech w ramach programu Sokrates/Erasmus,
- 24 zagraniczne wykłady, m.in. w Austrii, Francji, Niemczech i Włoszech w ramach programów Sokrates/Erasmus
- staże naukowe – brak.

pkt. 12) wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców:

- przewodnicząca zespołu przygotowującego Raport dla Urzędu Miasta w Gorzowie Wielkopolskim nt. sytuacji dzieci i młodzieży w obszarze zapobiegania narkomanii w roku szkolnym 2003/2004.

pkt. 13) udział w zespołach eksperckich i konkursowych:

- członek zespołu ds. stypendiów przy Prezydencie Miasta Gorzowa Wielkopolskiego z ramienia PWSZ im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wlkp. w 2013 roku.

pkt. 14) recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych:

- brak.

Ocena rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr B. Orłowskiej

W przedstawionym do oceny dorobku naukowym, przeglądowym i metodycznym Habilitantki dominuje kilka nurtów badawczych, przy czym pełna analiza tego dorobku pozwala stwierdzić, iż nie ma w nim systematycznego rozszerzania i pogłębiania podejmowanej problematyki i tym samym naukowo-badawczego dojrzewiania do roli samodzielnego pracownika nauki. Utrudnia to zarazem ocenę dorobku zgodnie z zaproponowaną przez dr B. Orłowską systematyką swojej działalności naukowej, w której wyróżniła cztery podobszary:

- mniejszość etniczna Łemków i Romów,
- edukacja ekologiczna,
- wielokulturowość, międzykulturowość, regionalizm,
- praca socjalna/pedagogika społeczna.

Wyróżniane obszary, w obrębie których dr B. Orłowska lokuje swoje najważniejsze osiągnięcia naukowe – ze względu na swój hasłowy charakter – nie pozwalają tak naprawdę jednoznacznie ocenić, czy dorobek naukowy Habilitantki wnosi znaczny wkład w rozwój pedagogiki jako dyscypliny naukowej.

Jako najważniejsze osiągnięcie naukowe dr B. Orłowska uznaje monografię nt. *Transmisja tożsamości (Studium przypadku Łemków)*, opublikowaną w 2013 roku w Strzelcach Krajeńskich przez Wydawnictwo Lemko Tower, s. 276, recenzowaną przez prof. zw. dr hab. Jerzego Nikitorowicza. Jak wskazuje sama Autorka we wstępie do rozprawy (s. 12), główną ideą pracy jest próba poznania i określenia tożsamości kulturowej przedstawicieli trzech pokoleń Łemków zamieszkujących ziemię lubuską.

Praca ma właściwą strukturę, typową dla opracowań empiryczno-badawczych. Zawiera część teoretyczną – składającą się z 2 rozdziałów charakteryzujących: tożsamość w kontek-

ście tendencji wielokulturowych i międzykulturowych (rozdz. I) oraz historię pochodzenia i osiedlenia Łemków na ziemiach zachodnich (rozdz. II), część metodologiczną (rozdz. III) i zamykającą pracę – część empiryczną, prezentującą w 5 rozdziałach wyniki badań własnych (rozdz. IV – VIII). Mimo że część teoretyczna obejmuje tylko 2 rozdziały, to stanowią one ponad połowę objętości całego opracowania. W efekcie mamy do czynienia w 218 stronicowej pracy (nie licząc 60-stronicowego aneksu ze zdjęciami i zamieszczoną ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z 6 stycznia 2005 roku) z bardzo obszernymi, liczącymi w sumie 106 stron, teoretycznymi ujęciami omawianej problematyki, 17 stronami obejmującymi zagadnienia metodologiczne badań własnych oraz 68 stronami składającymi się na prezentację wyników badań. Niewłaściwa objętość poszczególnych części zaważyła na ich zawartości merytorycznej, a szczególnie na analizie i interpretacji wyników badań własnych.

We wstępie do podejmowanej problematyki Autorka posługuje się kluczowymi pojęciami: tożsamość, wielokulturowość, środowisko wielokulturowe, społeczeństwo wielokulturowe czy zróżnicowanie kulturowe. Są to podstawowe terminy wymagające bardzo dokładnego doprecyzowania, jednak Autorka ich nie wyjaśnia i tym samym nie rozróżnia ich rozumienia od idei wielokulturowości i społeczeństw wielokulturowych. Posługuje się również określeniami typu „ludzie miesza się tożsamościowo” (s. 12), które są nieuprawnione merytorycznie, czy – wyróżniając dwa zasadnicze okresy w historii łemkowskiej mniejszości etnicznej – sformułowaniami „Łemkowie zamieszkiwali tereny swoich przodków w górach. Wiedli tam spokojne życie, tworząc już wtedy społeczność wielokulturową” (s.15). Nie wiadomo w sumie czy to Karkonosze, Tatry, a może Góry Wałbrzyskie? Zapewne Autorka zakłada, że czytelnik wie, gdzie zamieszkiwali niegdyś Łemkowie, ale sformułowanie przypomina trochę wypracowanie gimnazjalisty. Mamy z jednej strony do czynienia z lekkością języka Autorki, ale z drugiej – świadczy on o nieznajomości podstawowych terminów, używaniu kolokwializmów, czy słów niezgodnie z ich znaczeniem. Nie mniej jednak wartością pracy wskazaną przez Autorkę jest próba nakreślenia przebiegu kanałów transmisji tożsamości Łemków oraz zwrócenie uwagi na najważniejsze współczesne problemy tej mniejszości etnicznej, przemieszczonej z Bieszczad na północne tereny Ziemi Lubuskiej.

Dwa pierwsze rozdziały części teoretycznej wprowadzają w podstawową problematykę pracy. Analizując zawartość treściową 1 rozdziału dotyczącą głównie problematyki tożsamości, zwraca uwagę odwoływanie się do wielu definicji autorów o różnych orientacjach teoretycznych i badawczych, co zarazem uniemożliwia zbudowanie spójnego podejścia teoretycznego, a tym samym podejścia metodologicznego. Przywołanie tak wielu definicji świadczy

z jednej strony – o znajomości interdyscyplinarnej i adekwatnej do analizowanych problemów literatury przedmiotu, natomiast z drugiej wymaga – biorąc pod uwagę specyfikę rozprawy habilitacyjnej jako podstawy do awansu naukowego – umiejętnego doboru spójnych teorii i modeli teoretycznych. Są to słabości występujące w pracach wielu pedagogów i coraz częściej tolerowane. Nie służy to jednak jakości rozważań – z założenia naukowych. Słabości te są tym bardziej dotkliwie, że uniemożliwiają pogłębioną interpretację wyników badań – w przypadku prac Habilitantki wyników Jej badań.

Bardzo wartościowe – mimo nakreślonych powyżej zastrzeżeń – jest odniesienie się dr B. Orłowskiej do Roberta Mertona koncepcji tzw. pasów transmisyjnych służących przekazowi wzorców kulturowych (s. 42) oraz Jerzego Nikitorowicza rozumienia tożsamości jako spotkania teraźniejszości z przeszłością i antycypowaną przyszłością (s. 49), mające istotne znaczenie w opisywaniu funkcjonowania grup mniejszościowych. Nieuzasadniane i błędne merytorycznie jest natomiast przeciwstawienie pojęć tożsamość społeczna a tożsamość jednostkowa czy tożsamość kulturowa a tożsamość etniczna, które Autorka wprowadziła jako tytuły podrozdziałów 1.5. oraz 1.6. Tożsamość – zgodnie z trójzakresową podstawą epistemologiczną tego terminu, obejmującą (1) tożsamość w zakresie kondycji Ja, (2) tożsamość w zakresie koncepcji siebie w świecie oraz (3) tożsamość w zakresie kompetencji działań (możliwego kontaktu ze światem)¹ – związana jest z identyfikacją podmiotowości osoby, która dokonuje się w procesie identyfikacji z grupami społecznymi, najczęściej przez porównywanie siebie z innymi członkami grupy i podkreślanie własnej osobowości. Z kolei tożsamość kulturowa, będąca – zdaniem wielu badaczy – specyficzną formą tożsamości społecznej, wyraża się „w spontanicznej identyfikacji ze wspólnotą lokalną, regionalną, narodową, językową, z charakteryzującymi tę wspólnotę wartościami moralnymi i estetycznymi; w sposobie przyswajania tradycji, obyczajów, wzorów i modeli życia, w poczuciu więzi ze wspólnym losem i jego przemianami, w obliczu indywidualnego Ja w Ja zbiorowym, utrwalającym jego obraz”². Wyróżnione wymiary tożsamości kulturowej nabierają specyficznego znaczenia w sytuacji, gdy jednostka ma możliwość dokonywania wyboru i wzbogacania swojej dotychczasowej tożsamości kulturowej o elementy pochodzące z innych, często odmiennych kultur. Taką sytuacją jest m.in. życie na pograniczu (pograniczach) kulturowym czy bycie członkiem mniejszości etnicznej, które warunkuje wielowymiarowe kształtowanie (się) tożsamości kulturowej jednostki w obszarze jej doświadczania „świata” i „bycia w świecie”. Mimo że Autorka przywołuje m.in.

¹ L. Witkowski: *Tożsamość i zmiana*. Toruń 1988, UMK, s. 116.

² I. Wojnar: *Światowa dekada rozwoju kulturalnego – nowe propozycje dla edukacji*. W: I. Wojnar, J. Kubin (red.): *Edukacja wobec wyzwań XXI wieku*. Warszawa 1998, Dom Wydawniczy „Elipsa”, s. 132-133.

Jerzego Nikitorowicza koncepcję typów tożsamości kulturowej (s. 49) i zwraca uwagę na tożsamość jako proces dynamiczny, formowany w ustawicznym rozwoju (s. 52), to jednak odnoszę wrażenie, że nie rozumie podstawowych kategorii przywołanych w tym rozdziale.

Habilitantka mogła jednak uniknąć tego błędu, odwołując się na przykład do ponad dwudziestopięcioletniego dorobku polskiej pedagogiki międzykulturowej, prezentowanego w licznych publikacjach znaczących ośrodków naukowych. Przykładami takiego kompleksowego działania są badania polsko-czeskiego pogranicza (zespół prof. T. Lewowickiego)³, polsko-białorusko-litewskiego (zespół prof. J. Nikitorowicza)⁴, polsko-niemiecko-czesko-słowackiego (zespół prof. Z. Jasińskiego)⁵. Warto również dodać, że już w 1994 roku w Cieszanowcu z inicjatywy prof. zw. dr hab. Tadeusza Lewowickiego powstała Federacja Zespołów Badań Pogranicza. Również z Jego inicjatywy powstał powołany dziesięć lat później Zespół Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Zespół kierowany przez prof. zw. dr hab. Jerzego Nikitorowicza skupia badaczy edukacji wielo- i międzykulturowej. Grono to spotyka się systematycznie od roku 1994, wymieniając doświadczenia kilka razy w roku na konferencjach naukowych w ośrodkach zajmujących się badaniem kultur pograniczy (m.in. Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Śląski, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie, Uniwersytet Opolski). Dr B. Orłowska wzięła udział tylko raz w tego typu spotkaniu, w roku 2014.

Podobne zastrzeżenia formułuję pod adresem podjętej przez Autorkę próby definiowania pojęć *wielokulturowość* i *międzykulturowość*. Mimo że tym razem powołuje się na prace m.in. polskich pedagogów międzykulturowych (s. 60), to jednak częściej sięga do teorii i koncepcji dotyczących zachowań społecznych. To zrozumiałe, uzasadnione dążenie do lepszego zrozumienia zjawisk i procesów społecznych i tym samym odwoływanie się do dorobku dyscyplin pokrewnych. Jedną z nich jest od lat socjologia. Inną – psychologia społeczna czy socjologizujące (pograniczne z socjologią) nurty psychologii. Pojawiają się i inne nawiązania – do studiów historycznych czy badań nad kulturą. W literaturze przedmiotu mamy jednak wystarczającą liczbę prac naukowych i wyników badań, aby nakreślić pedagogiczne znaczenie tych terminów w kontekście syntetycznego zaprezentowania podejścia innych nauk społecznych. Zastanawia mnie również zasadność wprowadzenia w tej części rozdziału

---

³ Szczególnie intensywnie badane i opisywane jest pogranicze polsko-czeskie. Dotychczas ukazało się 65 tomów prac z serii „Edukacja Międzykulturowa” przygotowanych przez Społeczny Zespół Badań Oświaty i Kultury Pogranicza oraz Zakład i Katedrę Pedagogiki Ogólnej Uniwersytetu Śląskiego, Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie (prace T. Lewowickiego, E. Ogrodzkiej-Mazur, A. Szczurek-Boruty, B. Grabowskiej, Ł. Kwadransa, A. Różańskiej, J. Urban).

⁴ Prace J. Nikitorowicza, M. Sobeckiego, D. Misiejuk, J. Muszyńskiej.

⁵ Prace Z. Jasińskiego, J. Kosowskiej-Rataj.

pierwszego – jednostronicowego podrozdziału 2.6. *Bajki i legendy jako narzędzie w poznawaniu Innego*. Z punktu widzenia opisu transmisji tożsamości mniejszości etnicznej – mimo oczywiście istotnego, kulturotwórczego znaczenia bajek i bań – warto byłoby również zwrócić uwagę na inne elementy w kontekście procesu kształtowania się tożsamości etnicznej kolejnych pokoleń. I tym bardziej nie rozumiem odniesienia się w głównym tekście do współczesnych, nazwanych przez dr B. Orłowską – czytanek autorstwa Przemysława P. Grzybowskiego i w dodatku nie opatrzenie tego fragmentu stosownym przypisem.

W rozdziale drugim rozprawy, zatytułowanym *Historia pochodzenia i osiedlenia Łemków na ziemiach zachodnich* Habilitanka charakteryzuje w pięciu podrozdziałach pochodzenie nazwy „Łemko”, sytuację tej mniejszości etnicznej na ziemiach polskich do 1946 roku, skutki akcji „Wisła” z 1947 roku dla Łemków oraz ich losy po przesiedleniu na ziemie zachodnie po 1947 roku. Wykorzystanie bogatej literatury historycznej umożliwiło Autorce nakreślenie dziedzictwa kulturowego analizowanej mniejszości etnicznej w kontekście procesów politycznych oraz społeczno-kulturowych zachodzących w naszym kraju. Ze względu na pedagogiczny charakter rozprawy habilitacyjnej, dr B. Orłowska mogła jednak wzbogacić typowy opis wyjaśnieniem różnych przejawów aktywności łemkowskiej mniejszości etnicznej – odwołując się do przywoływanej dopiero w rozdziale metodologicznym i to w sposób niepełny – Tadeusza Lewowickiego teorii zachowań tożsamościowych (TZT). Umożliwiłoby to, po pierwsze – poprawny wybór i opracowanie tych problemów, które mają istotne znaczenie w kontekście opisu zachowań tożsamościowych Łemków, uwzględniając elementy:

- *historyczne* – przedstawiające losy historyczne tej społeczności, jej identyfikację z terytorium i innymi grupami społecznymi,
- *kulturowo-społeczne* – charakteryzujące odrębność kultury (w tym tradycji), języka i religii oraz oświatę (szkolnictwo) i instytucje (organizacje) podtrzymujące kulturę,
- *kulturowo-osobowe* – składające się na wyobrażenia o „odmienności”, swoistych cechach tej grupy oraz o funkcjonujących stereotypach (typowych sposobach spostrzegania Swoich i Obcych),
- *gospodarczo-ekonomiczne* – charakteryzujące standardy życia tej grup mniejszościowej i grup większościowych, jej pozycję cywilizacyjną, kondycję techniczno-technologiczną,
- *dążeń społecznych* – potrzeb, celów życiowych i preferencji aksjologicznych,
- *przemian politycznych, światopoglądowych, społecznych i gospodarczych* – zachodzących w obrębie tej mniejszości etnicznej w porównaniu do sytuacji innych grup mniejszościowych funkcjonujących w Polsce.

Po drugie – takie podejście porządkowałoby zgromadzony materiał faktograficzny, a następnie empiryczny, pozyskany w toku badań własnych. Mimo iż Autorka stwierdza, że „podczas przygotowywania badań i analizy materiału pewną podpowiedź stanowiła też Teoria Zachowań Tożsamościowych” (s.112), to poza jej wyłącznie wymienieniem i wyróżnieniem tylko czterech z sześciu obszarów tych zachowań, jak również odwołaniem się w stosownym przypisie nie do autora tej koncepcji tylko do innego opracowania – nie znajduję rzeczywistego wykorzystania wskazanej w pracy koncepcji teoretycznej.

W rozdziale trzecim *Tożsamość Łemków – metodologia badań własnych* Habilitantka przedstawiła realizowany projekt badawczy, którym zostały objęte 72 osoby – przedstawiciele najstarszego, średniego i najmłodszego pokolenia Łemków (po 24 osoby z każdego pokolenia) zamieszkujących aktualnie ziemię lubuską. Badania zostały osadzone w modelu jakościowo-ilościowym. Przyjęcie takiej perspektywy metodologicznej wiąże się ze świadomością określonych trudności, wynikających zarówno z braku jednoznacznego stanowiska w sprawie metodologicznej komplementarności badań jakościowych i ilościowych, jak również braku – mimo coraz liczniej pojawiających się doniesień naukowych w literaturze przedmiotu – opracowań uwzględniających wieloparadygmatyczny model uprawiania pedagogiki jako nauki oraz jako refleksji o wychowaniu i obszarze praktyki. Dr B. Orłowska, świadoma tych trudności, przywołuje stanowisko Alana Brymana (s. 100) i wskazuje w badaniach własnych na wybór tzw. „metodologicznej trzeciej drogi”, który posłużył do opracowania modelu trajektorii tożsamości etnicznej Łemków z wykorzystaniem obserwacji, wywiadu narracyjnego i fotografii. W rozdziale metodologicznym nie przedstawiła jednak – poza tylko ich wymienieniem (podrozdział 5. zawiera dosłownie 10 linijek tekstu) – w sposób wyczerpujący procesu analizy, interpretacji i reprezentacji zarówno danych jakościowych, jak i ilościowych, co znacznie ograniczyło możliwości interpretacji zgromadzonego materiału empirycznego. W metodologii nauk społecznych i pedagogicznych znane są od ponad dekady i udostępnione polskim badaczom prace M.B. Milesa i A.M. Hubermana, S. Kvale’a, D. Silvermana, czy najnowsze opracowania N.K. Denzina i Y.S. Linkoln, D. Kubinowskiego, ułatwiające posługiwanie się badaniami jakościowymi, a w ich obszarze konkretnymi metodami analiz. Niektóre z tych prac Habilitantka wymienia, niemniej nie wykorzystuje merytorycznie w projekcie badań własnych.

Poważne zastrzeżenia budzi poprawność całej struktury rozdziału metodologicznego, wymienię tylko nieliczne: w podrozdziale 1 Autorka określa „jednym tchem” cel, problemy i teren badań, ale tak naprawdę brakuje w nim zarówno określenia przedmiotu badań, jak i ich celów, przynajmniej w podstawowych aspektach: teoretyczno-poznawczym i praktyczno-

wdrożeniowym, zostały od razy podane dwa problemy szczegółowe – pierwszy pytający niepoprawnie o wpływ elementów związanych z życiem i funkcjonowaniem Łemków na kształtowanie ich tożsamości kulturowej, drugi – o charakterze zamkniętym, prostym – czy tożsamość kulturowa przedstawicieli trzech pokoleń Łemków pozostaje podobna czy podlega jakimś modyfikacjom. Co to znaczy jakimś? Podrozdział 3 zawiera z kolei pytanie badawcze główne i pytania szczegółowe. Autorka posługuje się również w nim błędnym sformułowaniem typu: dobór próby badawczej – określając badaną grupę osób. Tego typu błędy popełniane przez Autorkę nie powinny zdarzać się na poziomie pracy magisterskiej, tym bardziej zatem w pracy awansowej na stopień naukowy doktora habilitowanego.

Ostatnia część pracy (roz. IV-VIII) zawiera wyłącznie analizę zgromadzonego materiału empirycznego, przy czym na jej wartości zaciążyły wcześniej sformułowane uwagi krytyczne, sformułowane w odniesieniu do założeń teoretycznych i metodologicznych. Nie mniej jednak, z zaprezentowanych w tej części analiz wyłania się udokumentowany na podstawie wypowiedzi respondentów obraz transmisji tożsamości etnicznej Łemków scharakteryzowany w kontekście znajomości grupy etnicznej i jej specyfiki, języka, tradycji i symboliki łemkowskiej, religii oraz organizacji społecznych i kulturalnych. Niestety Autorka ogranicza się przede wszystkim do prezentacji wypowiedzi respondentów i krótkich opisów. Nie podejmuje dyskusji w zakresie odnoszenia się do opracowań podejmujących zbliżone zagadnienia, nie podejmuje również prób interpretacji uzyskanych danych i osadzania ich w przyjętych koncepcjach teoretycznych.

Dołączony do rozprawy obszerny aneks zawiera 2 załączniki, pierwszy (23 strony) ze zdjęciami łemkowskiej mniejszości etnicznej, przy czym zdjęcia – poza ich ciągłą numeracją i podaniem nazwiska właściciela archiwum – nie są opatrzone żadnym komentarzem czy przynajmniej datą, z jakiego okresu pochodzą, natomiast drugi – to pełne brzmienie ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, którą można z powodzeniem bardzo szybko znaleźć np. w Internecie. Dla czytelnika tej publikacji bardziej interesujące poznawczo byłoby zamieszczenie w aneksie wzorów wykorzystanych narzędzi w badaniach własnych czy sposobów prowadzenia i transkrypcji notatek w terenie, kodowania danych (etykietowania, polegającego na przypisywaniu jednostek znaczenia do informacji opisowych), ich kategoryzowania oraz wstępnego opracowania różnych reprezentacji danych w postaci matryc.

W sumie trudno z przekonaniem sformułować opinię, że rozprawa habilitacyjna spełnia stosowne wymagania ustawowe. Liczne słabości tej rozprawy, nie skłaniają do pozytywnego

wniosku. Nie mniej jednak niektórzy czytelnicy znajdą w niej wątki inspirujące do dalszych badań i bardziej pogłębionych studiów.

Drugim obszarem badań wskazanym w autoreferacie przez B. Orłowską w zakresie najważniejszego osiągnięcia naukowego (s. 3) jest romska mniejszość etniczna. Habilitantka nie scharakteryzowała co prawda tego obszaru w tej części swojego życiorysu naukowego, nie mniej dołączone prace zbiorowe: (1) *Mniejszości regionu pogranicza polsko-niemieckiego. Separacja – Adaptacja – Integracja – Asymilacja*. Red. B. A. Orłowska, K. Wasilewski. Gorzów Wielkopolski 2012, PWSZ; (2) *Romowie w Europie. Tożsamość i współczesne wyzwania*. Red. J. Faryś, P. J. Krzyżanowski, B. A. Orłowska. Gorzów Wielkopolski 2014, PWSZ oraz artykuły z lat 2012-2014: (3) B. A. Orłowska: *Edukacja dzieci romskich*. W: *Romowie w Europie. Tożsamość i współczesne wyzwania*. Red. J. Faryś, P. J. Krzyżanowski, B. A. Orłowska. Gorzów Wielkopolski 2014, PWSZ, s. 275-283; (4) B. Orłowska, D. Dąbrowska: „*Gorzów miastem wielu kultur*”. *Praktykowanie międzykulturowości wśród uczniów gorzowskich gimnazjów*. W: *Gorzów miastem wielu kultur*. Red. B. A. Orłowska, P. J. Krzyżanowski. Gorzów Wielkopolski 2014, PWSZ, s. 2009-217; (5) B. A. Orłowska: *Nauczyciel w spotkaniu z wielością narodową i etniczną w klasie szkolnej*. W: *Edukacja międzykulturowa – przełamywaniem barier społecznych w szkole*. Red. J. Horyń, Wrocław 2012, s. 41-60 – pozwalają zauważyć, że naukowe zainteresowanie tą mniejszością etniczną zrodziło się w ostatnich pięciu latach.

Autorka prezentuje w tekstach o Romach niedostateczne wykorzystanie literatury przedmiotu, pisze bardzo ogólnie wręcz do tego stopnia, że nie wiadomy jest cel publikacji i nie zawsze tematyka tekstu odpowiada jego treści. Publikacje nie są oparte na badaniach własnych, a raczej na skromnej znajomości literatury, przy czym rzadko są to monografie, raczej teksty z publikacji zbiorowych i czasopism. Charakterystyczne dla tych tekstów Habilitantki jest również przywoływanie całych fragmentów innych autorów, cytowanie bez komentarza i odniesienia do badań własnych, których nie prowadzi. To zainteresowanie problematyką romską w ogóle, a szczególnie edukacją Romów, wydaje się być niedawne, wciąż jeszcze krótkotrwałe. Istnieje obawa, że Autorka nie zna podstawowej literatury przedmiotu (by wymienić tylko kilku autorów: J. Ficowski, L. Mróz, A. Mirga, A. Kowarska, A. Paszko, A. Bartosz, A. Fraser, Ł. Kwadrans, L. Olejnik). W zakresie wykorzystania literatury przedmiotu odwołuje się właściwie tylko do kilku artykułów, z których z przypisów zaczerpnęła kolejnych parę prac. W ocenie tekstów Autorki dotyczących problematyki edukacji Romów należy stwierdzić, że nie wnoszą one nic nowego do pedagogiki, poza relacjonowaniem badań i opracowań innych autorów i to w ograniczonym zakresie wykazując się ich znawstwem.

Natomiast redagowanie 2 tomów zbiorowych (2 wydania tego samego) także nie pozwala jeszcze stwierdzić, że ktoś jest specjalistą w danej dziedzinie. Ponadto, spośród trzech redaktorów, tylko Piotr Krzyżanowski ma dorobek dotyczący romskiej mniejszości etnicznej.

Za pozostałe osiągnięcia naukowe dr B. Orłowska uznaje obszary dotyczące (1) edukacji ekologicznej, a przede wszystkim zagadnień związanych z kształtowaniem świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży, problematyki (2) wielokulturowości, międzykulturowości, regionalizmu oraz (3) pracy socjalnej/pedagogiki społecznej.

Oceniając zainteresowania naukowe Habilitantki w zakresie (1) edukacji ekologicznej mogą odnieść się tylko do monografii autorskiej: *Świadomość ekologiczna jako problem edukacji szkolnej*, wydanej w Zielonej Górze w 2001 roku przez WRK ZSMP oraz IBEN Gorzów Wielkopolski, s. 173, rok po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na podstawie pracy doktorskiej pod tym samym tytułem. Inne opracowania z tego zakresu, wymienione w załączniku 3b, nie zostały dołączone w dokumentacji. Trudno jednoznacznie ocenić związek treści prezentowanej pracy z rozprawą doktorską nie znając jej treści, wątpliwości wzmaga również fakt, że prezentowane w pracy badania obejmują cezurę czasową 1997-1998 (s. 59), czyli przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora przez Autorkę, a promotor rozprawy doktorskiej jest jednocześnie recenzentem wydawniczym książki. Traktuję jednak książkę jako oryginalne opracowanie, ponieważ we wstępie do niej nie znalazłam informacji, że jest to praca wykorzystująca treści rozprawy doktorskiej.

Konstrukcja pracy, którą oceniam pozytywnie, jest typowa dla opracowań o charakterze empirycznym. Zawiera siedem rozdziałów składających się na część teoretyczną (roz. 1), część metodologiczną (roz. 2-3) oraz empiryczną (roz. 4-7). Przedmiotem badań własnych Autorka uczyniła świadomość ekologiczną młodzieży ze szkół średnich mieszkającą w regionach względnie czystych (Koszalin, Kołobrzeg, Strzelce Krajeńskie) i zagrożonych ekologicznie (Police oraz Katowice). W części teoretycznej mamy do czynienia z przeglądowym podejściem do literatury przedmiotu dotyczącej problematyki ekologii i edukacji ekologicznej. W latach 90. ubiegłego wieku, w których powstawała praca – zagadnienia te nie były jeszcze tak często podejmowane na gruncie pedagogiki, czym można uzasadnić ówczesną aktualność i potrzebę badań. Rozdział metodologiczny z jednej strony zawiera poprawną strukturę, choć Autorka nie uniknęła błędów typu: hipotezy badawcze czy zakładanie w sformułowanych problemach badawczych „wpływu”, natomiast z drugiej – mamy tak naprawdę do czynienia nie z badaniami świadomości ekologicznej, lecz z badaniem opinii młodzieży i nauczycieli na temat edukacji ekologicznej. Niemniej jednak rozdział metodologiczny prezentujący projekt ilościowych badań własnych Autorki budzi zdecydowanie mniej zastrzeżeń,

niż rozdział metodologiczny w rozprawie habilitacyjnej. Rozdziały składające się na część empiryczną są typowym raportem z badań, dostarczającym interesujących informacji zaprezentowanych w licznych wykresach, przy czym podjęte wyłącznie analizy, bez prób interpretacji teoretycznych uzyskanych rezultatów badań, są bardzo krótkie i zbyt ogólnikowe. Praca nie zawiera także aneksu, dzięki któremu czytelnik mógł by zapoznać się np. z narzędziami badawczymi.

Na podstawie dołączonego w dokumentacji wykazu publikacji po doktoracie można stwierdzić, że zainteresowania naukowe dr B. Orłowskiej problematyką edukacji ekologicznej stopniowo wygasają w roku 2003 na rzecz zagadnień dotyczących z jednej strony dydaktyki wczesnej edukacji, które znajdują odzwierciedlenie w dwóch nieobszernych współautorskich opracowaniach z Agnieszką Olczak: *Program i podręcznik we wczesnej edukacji dzieci – wybrane zagadnienia*. Gorzów Wielkopolski 2011, PWSZ, s. 107 oraz *Edukacja przedszkolna – odkrywanie jej znaczenia*. Gorzów Wielkopolski 2013, PWSZ, s. 120. Habilitantka wskazuje na swój 40% udział w powstaniu tych przyczynków. Ponieważ te publikacje nie wyróżnia jako znaczące w swoim dorobku naukowym, w ocenie odniosę się do kolejnego z wymienionych osiągnięć, jakim są badania naukowe w zakresie (2) wielokulturowości, międzykulturowości i regionalizmu. Dr B. Orłowska nie precyzuje w tym obszarze problematyki badań własnych, a do dorobku zalicza 36 artykułów opublikowanych w latach 2003-2014, przy czym dołączona dokumentacja zawiera tylko niektóre z nich wydane w latach 2011-2014, a zatem w ciągu ostatnich czterech lat. Poddając tylko analizie tytuły i liczbę stron wcześniejszych tekstów (choć to tylko kryterium ilościowe), można tylko przypuszczać, że są to drobne przyczynki, a nie opracowania bazujące na rzetelnych badaniach własnych, np. *Międzykulturowe aspekty na pograniczu polsko-niemieckim* (tekst w tomie pokonferencyjnym z 2002 roku, 4 strony); *Studenci jako jeden z aspektów międzykulturowych na pograniczu polsko-niemieckim* (tekst z 2003 roku, 4 strony), przy czym zastanawiające jest samo określenie użyte w tytule: studenci jako aspekt; czy *Wielokulturowość w edukacji jako konsekwencja rozwoju procesu globalizacji* (tekst z 2006 roku, 7 stron).

W swojej ocenie jestem w stanie odnieść się tylko do artykułów wydanych przez Habilitantkę w ostatnich czterech latach, przy czym trudno mi będzie zarazem wykazać Jej systematyczne, naukowe „dorastanie”. Odniosę się do tekstów, które ukazały się jako oryginalne, prace naukowe w czasopismach recenzowanych z listy B wykazu MNiSW, a mianowicie: *Polak – Łemek – dwa bratanki (o życiu w wielokulturowym społeczeństwie – dawniej i dziś*. „Pogranicze. Studia Społeczne” 2011, t. XVII, cz. II, s. 115-127 (pkt. 6); *Współczesne problemy wielokulturowości*. „Horyzonty Wychowania” 2012, nr 11, s. 205-225 (pkt. 7); *Religij-*

ność współczesnego człowieka w powiązaniu z etnicznością, tożsamością i pograniczem. „Społeczeństwo i Rodzina” 2012, nr 3, s. 70-82 (pkt. 7) oraz *Turystyka w strony przodków szansą na powrót do korzeni*. „Handel Wewnętrzny”, 2013, nr 5, t. 1. Turystyka i rekreacja w rozwoju cywilizacyjnym, s. 318-330 (pkt. 7). Teksty te mają wyłącznie charakter przeglądu i nie zostały opracowane na podstawie badań własnych. Habilitantka podejmuje w nich bardzo szeroki zakres zagadnień dotyczących:

- różnorodnego postrzegania edukacji wielo- i międzykulturowej,
- sytuacji religijnej w Europie i na świecie,
- mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce,
- łemkowskiej mniejszości etnicznej i jej historii,
- turystyki indywidualnej jako formy podtrzymania tożsamości mniejszości etnicznej,

odnosząc się tylko do wybranej, i to w niewielkim zakresie, polskiej literatury przedmiotu. Zastrzeżenia budzą także często niepoprawne przypisy, m.in. Autorka odwołuje się w głównym tekście do literatury obcojęzycznej, a w przypisach przywołuje autora i tytuł polskiej książki (np. w artykule *Współczesne problemy wielokulturowości*, s. 207-208) czy podaje wyłącznie tytuł pracy zbiorowej, bez przywołania konkretnego autora i tytułu rozdziału (*Współczesne problemy wielokulturowości*, s. 209, 210, 215, 218). Duże fragmenty poddanych ocenie artykułów zostały również zamieszczone przez dr B. Orłowską w Jej rozprawie habilitacyjnej, przy czym Autorka nie powołuje się w niej na swoje wcześniejsze opracowania.

Ostatni z wyróżnionych przez Habilitantkę obszarów wskazanych jako pozostałe osiągnięcia naukowe to praca socjalna/pedagogika społeczna. Dr B. Orłowska odnosi się w tym przypadku do polsko-niemieckiego projektu „Podwójny dyplom”, którego jest współpomyślniczką i współorganizatorką od 11 lat. W autoreferacie (s. 19) wymienia 11 artykułów, które zalicza do dorobku naukowego z tego zakresu. Niestety, tylko 1 niemieckojęzyczny tekst został załączony w dokumentacji, który ukazał się na stronie internetowej Hochschule Lausitz w 2010 roku. Na podstawie wykazu publikacji po doktoracie mogę tylko stwierdzić, że są to 3-6 stronicowe opracowania odnoszące się tematycznie do kształcenia studentów, w tym studentów niepełnosprawnych, w ramach realizowanego projektu.

W przeciwieństwie do dorobku naukowego – wysoko oceniam działalność dydaktyczną i organizacyjną Habilitantki. W swoim środowisku jest cenionym dydaktykiem i metodykiem, o czym świadczą liczne nagrody, listy gratulacyjne i wyróżnienia. Systematycznie współpracuje z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym w Gorzowie Wielkopolskim, prowadząc wykłady na kursach pedagogicznych, z Centralnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli

w Szczecinie i Powiatowym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Stargardzie Szczecińskim, gdzie prowadzi zajęcia dla nauczycieli i dyrektorów placówek oświatowych, wspiera działania władz miasta Gorzowa Wielkopolskiego, będąc m.in. od 2013 roku członkiem komisji ds. stypendiów przy Prezydencie tego miasta.

W macierzystej uczelni jest zaangażowana w działalność dydaktyczną, opracowała liczne programy autorskie do kształcenia w zakresie m.in. pedagogiki ogólnej, socjologii zarządzania oświatą, edukacji ekologicznej, metodyki pracy opiekuńczo-wychowawczej czy pedagogiki porównawczej. Prowadzi działalność szkoleniową dla pracowników uczelni z zakresu odpowiedniego przygotowania metodycznego asystentów do prowadzenia zajęć. W dwóch współorganizowanych przez dr B. Orłowską kursach doskonalących wzięło udział ponad 100 asystentów pracujących w PWSZ. Zorganizowała lub była współorganizatorką 16 konferencji o zasięgu lokalnym i krajowym, poświęconych m.in. problematyce szkolnictwa specjalnego w Gorzowie Wielkopolskim, studentom niepełnosprawnym w uczelni, teorii i praktyce w kształceniu nauczycieli, socjopedagogicznym problemom niepełnosprawności, doświadczeniom polsko-niemieckich studiów na kierunku praca socjalna czy Romom w Europie. Jest promotorem 150 prac licencjackich i około 50 prac magisterskich z zakresu pedagogiki.

W ramach działalności popularyzującej naukę uczestniczyła w stażach dydaktycznych w ramach programu Socrates/Erasmus, m.in. w Cottbus (Niemcy), Wiedniu (Austria), Metz, Nancy (Francja), Bari (Włochy), Iwano-Frankowsk (Ukraina), jak również przeprowadziła wykłady i seminaria w ramach m.in. Uniwersytetu III Wieku w Dębnie Lubuskim, Strzelcach Krajeńskich czy Festiwalu Kultury Europejskiej w Gorzowie Wlkp. W 2012 roku wystąpiła jako ekspert z zakresu pracy pracowników socjalnych na pograniczu polsko-niemieckim ze strony Polski w ramach międzynarodowego spotkania ekspertów w Niemczech, publikuje artykuły z zakresu wielokulturowości na łamach Kwartalnika Drezdeneckiego. Była pomysłodawczynią i założycielką Koła Pedagogów w PWSZ w Gorzowie Wlkp. oraz jego opiekunem do 2003 roku. W 2013 roku, we współpracy z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym w Gorzowie Wielkopolskim przygotowała cykl 7 warsztatów dla młodzieży, dotyczących wielokulturowości w ramach obchodów roku wielokulturowości w tym mieście. Współpracuje ze Stowarzyszeniem Miłośników Kultury Łemkowskiej w strzelcach krajeńskich, jest sekretarzem Stowarzyszenia *Łemko Tower* oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Towarzystwa Miłośników Języka polskiego i od 2014 roku – Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej.

W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim pełniła i nadal pełni liczne i odpowiedzialne funkcje, m.in.: członka Rady Instytutu

Humanistycznego (2000-2013); kierownika Zakładu Edukacji (2003 – nadal); prorektora ds. kształcenia (2003-2007); prorektora ds. studenckich (2007-2011); kierownika pracowni Etnopedagogiki (2011 – nadal); pełnomocnika Rektora ds. Jakości Kształcenia (2011 – nadal); dyrektora Akademickiego Centrum Badań Euroregionalnych pp. Instytutu Slawistyki PAN w Warszawie przy PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim (2011 – nadal). Za tę działalność otrzymywała w latach 2003-2013 nagrody Rektora PWSZ oraz została odznaczona odznaką Zasłużony dla Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim, jak również w 2005 roku otrzymała Odznakę Honorową Miasta Gorzowa Wlkp. za wybitne zasługi dla rozwoju miasta.

Uwagi końcowe

Dorobek naukowy dr B. Orłowskiej w latach 2000-2014, w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, nie mogę – w kontekście nakreślonej oceny – uznać za znaczący dla tej dyscypliny naukowej. Jest on nie spójny, rozproszony tematycznie od edukacji ekologicznej młodzieży, przez praktykę kształcenia nauczycieli i studentów, w tym studentów niepełnosprawnych, dydaktykę wczesnej edukacji do mniejszości etnicznych Łemków i Romów w Polsce. Nie zauważam tym samym systematycznego rozszerzania i pogłębiania podejmowanej problematyki naukowej i form działalności badawczej. Bardzo słabą stroną rozprawy habilitacyjnej i całego dorobku naukowego są zagadnienia metodologiczne oraz brak doświadczenia w prowadzeniu badań własnych. Przekłada się to na wyłącznie przeglądowy oraz metodyczny charakter opublikowanych pozostałych monografii oraz artykułów. Prace współautorskie i większość artykułów to także bardzo skromne objętościowo przyczynki, nie spełniające kryterium naukowości.

W całym dorobku brakuje publikacji wydanych w czasopiśmie z listy JCR czy ERIH, Habilitantka opublikowała tylko 4, krótkie teksty w języku kongresowym. Na Jej niekorzyść działa również brak udziału w jakichkolwiek zespołach naukowych, nie uczestniczyła w projektach badawczych finansowanych z agent zajmujących się finansowaniem nauki (np. NCN), nie odbywała staży naukowych. Nie uczestniczyła w charakterze promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim. Większość konferencji, w których wzięła czynny udział dr B. Orłowska ma zasięg lokalny i krajowy.

Doceniam działalność dydaktyczną i organizacyjną Habilitantki oraz jej duże zaangażowanie społeczne na rzecz macierzystej uczelni oraz lokalnego środowiska. W tym zakresie dr B. Orłowska osiąga znakomite rezultaty, nie mniej jednak jest to dodatkowy, uzupełniający obszar w spełnianiu kryteriów ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego.

W związku z tym – w myśl ustawy z dnia 14 marca 2003r. z późn. zm. – stwierdzam, że Kandydatka nie spełnia wymagań, jakie stawia się w procedurze ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego i tym samym opiniuję wniosek dr Beaty Anny Orłowskiej negatywnie.

